

Juhlavuosia Iittalan lasitehtaalla ja museossa

Iittalassa kuluva vuosi on merkittävä virstanpylväs niin tehtaalla kuin lasimuseossakin; Iittalan lasitehdas täyttää 130 vuotta ja tehtaan tuotantoa esittelevä Iittalan lasimuseo 40 vuotta. Tehtaan myötä myös museo on vakiinnuttanut paikkansa alan erikoismuseona. Tuotteiden tarinat houkuttavat ja koukuttavat matkailijoita; historiaa museossa nähtyään on mielenkiintoista käydä vielä tehtaalla omin silmin seuraamassa lasinvalmistusta.

Tehtaan ja museon perustaminen

Iittalan lasitehtaan perusti ruotsalainen *P.M. (Petrus Magnus) Abrahamsson*, joka tuli Iittalaan Nuutajärven lasitehtaalta. Keisarillisen Suomen senaatti antoi luvan lasitehtaan perustamiseen huhtikuussa 1881 ja ensimmäiset lasit puhallettiin 24.11.1881. Lasitehtaan 90-vuotispäivänä marraskuussa 1971 avattiin sen tuotantoa esittelevä lasimuseo Lasimäelle Orvon tilan navettaan. Museon suunnitteli silloinen tehtaanjohtaja, arkkitehti *Juhani Kivikoski*. Nykyään lasimuseon kokoelmat kuuluvat Designmuseolle, ja museosta löytyvät tehtaan historian kannalta tärkeimmät tuotteet.

Lasitehtaan alkuvuodet

Aikanaan tehtaan sijoittumisen juuri Iittalaan ratkaisivat vierestä kulkeva rautatie, läheiseltä sahalta polttoaineeksi saatava jätepuu sekä viereinen Äimäjärvi. Tehdas työllisti aluksi 50 henkeä ja ensimmäiset puhaltajat olivat ruotsalaisia. Enimmillään tehdas on työllistänyt useita satoja henkilöitä, nykyään henkilöstön määrä on vakiintunut vajaaseen pariinsataan.

Ensimmäisinä vuosikymmeninä tehtaan tuotanto oli pääosin apteekki- ja talouslasia tuotevalikoiman perustuessa lähinnä perinteisiin ulkomaisiin malleihin. Poikkeuksena olivat tilauksesta tehdyt hiotut ja kaiverretut esineet sekä isänmaallishenkiset *Suomi-*, *Vapen-* ja *Suurmies*-puristelasisarjat, jotka edustivat varhaisinta omaa muotoilua. Näiden muotit kaiversi tehtaan oma muottimestari *Alfred Gustafsson*.

Suomen itsenäistyessä vuonna 1917 syntyi *Karhula-Iittala*, jolla nimellä tuotteet markkinoitiin 1950-luvulle asti. Uusi omistaja toteutti Iittalassa teknisiä uudistuksia ja teki 1930-luvulla työnjaon tehtaiden välille; Karhulaan keskitettiin pullojen ja puristuslasin valmistusta ja Iittalaan suupuhallusta.

Kristalliserviisit kukoistivat kieltolaista huolimatta 1920- ja 30-luvuilla. Eryyisen upeita olivat Iittalan museossakin nähtävillä olevat Barcelonan maailmannäyttelyyn 1929 valmistetut hiotut mahtiesineet. Ensimmäiseksi varsinaiseksi suunnittelijaksi palkattiin 1930-luvulla *Göran Hongell*, jonka vuonna 1948 suunnittelema *Aarne*-lasisto palkittiin kultamitalilla Milanossa 1954 – ja on edelleen tuotannossa.

Alvar ja Aino Aalto

Alvar ja Aino Aallon nimet liittyvät Karhula-Iittalaan 1930-luvun suunnittelukilpailuista alkaen. Nykyisen Iittala-kokoelman pitkäikäisin tuote, *Aino Aalto* -sarja, valmistettiin pitkään Karhulassa. Iittala-tuotteista kansainvälisesti tunnetuin ja suomalaisen muotoilun ikoniksi muodostunut *Aalto-maljakk* puhallettiin myös aluksi Karhulassa, tuotannon siirtyessä 1940-luvulla Iittalaan. Aalto-maljakk on osa Alvar Aallon suunnittelemaa kilpailuehdotusta *"Eskimonaisten nahkahousut"*, jolla hän voitti 1936 Karhula-Iittalan suunnittelukilpailun.

Wirkkala, Franck, Sarpaneva

Vuonna 1946 järjestetyn koristelasin suunnittelukilpailun voitti puolestaan *Tapio Wirkkala, Kaj Franckin* tullessa toiseksi. Heidän tulonsa littalaan mullisti lasimuotoilun osaksi seuraavien vuosikymmenten suomalaisen muotoilun kulta-aikaa.

Kun Kaj Franck siirtyi 1940-luvun lopussa uudistamaan valikoimaa Wärtsilä-yhtymän Nuutajärven lasitehtaalle, palkattiin hänen tilalleen littalaan *Timo Sarpaneva*. Iittala – Wirkkala – Sarpaneva oli vahva yhdistelmä Suomen osallistuessa 1950-luvulla kansainvälisiin näyttelyihin. Käsitettä ”Finnish Design” vahvistivat mm. Wirkkalan *Kantarelli* ja hiotut *Triennaali-esineet* sekä Timo Sarpanevan *Kajakki, Lansetit* ja *Orkideat*. Näitä kaikkia on mahdollisuus ihastella myös Iittalan lasimuseossa.

1950-luvun voittoisan taidelasin vastapainoksi Timo Sarpaneva suunnitteli modernin käyttölasikokoelman, jonka upea väri- ja esinemaailma on kattavasti esillä museon vitriineissä: violetta, sinertävää, vihertävää ja harmahtavaa lasia, jotka olivat yhdisteltäviä keskenään ja muiden materiaalien kanssa. Sarpaneva suunnitteli sarjaan myös pakkaukset, esillepanot, mainokset ja oman typografian. Kokonaisuus sai nimekseen *i-linja*. I-linjan tunnuksena syntyneestä i-merkistä (valkoinen i-kirjain punaisessa ympyrässä) tuli pian koko Iittalan tavaramerkki.

1960-luvulla rosopintaa ja lyijytöntä i-lasia

1960-luvulla tuotantomenetelmien uudistamisen rinnalla Iittalaan kehitettiin uusi i-kristalli: moderni, lyijytön kristallilasi, joka tulevaisuuteen tähdäten kestäisi mm. astianpesukoneen. Iittalassa lopetettiin hiotun lasin valmistus ja keskityttiin kirkkaaseen lasiin ja muutama valikoituun väriin.

Timo Sarpanevan *Finlandia*-taidelasikokoelman hiiltyneessä puumuotissa syntyvä elävä, rosainen lasin pinta uudisti Iittalan kirkkaan lasin ilmeen. Tästä muistona Iittalan Lasimuseossa on esillä Timo Sarpanevan suunnittelema näyttävä *Ikonostaasi*, joka koostuu käytetyistä Finlandia-sarjan muoteista. Rosopintaista lasia alettiin käyttää myös käyttölasissa. Tuolta aikakaudelta peräisin olevien Sarpanevan *Festivo*-kynttilänjalkojen ja Wirkkalan *Ultima Thule* -sarjan menestys ja tuotanto jatkuvat edelleen.

1970-luvulla paluu kirkkaaseen lasiin

Sileäpintaisen lasin suosio lähti uudelleen nousuun. Timo Sarpaneva suunnitteli mm. *Pisaranrenkas*-sarjan. Uutta oli myös eri materiaalien yhdistäminen. *Jorma Vennolan Paula*-sarjassa yhdistettiin lasia metalliin ja *Kaveri*-lasistossa lasia ja muovia. Uusia menetelmiä kehitettiin. Syntyi mm. Timo Sarpanevan kupliva *Arkipelago*-kokoelma. Toimeksiantoja alettiin antaa myös freelance-suunnittelijoille.

1980-luvulla Aalto-maljakko lippulaivaksi

Iittalan lasitehdas täytti 100 vuotta vuonna 1981. Maljakoiden, kynttilälyhtyjen ja muiden yksittäisten lahjaesineiden määrä kasvoi valikoimassa lasistojen rinnalla.

Vuonna 1986 Aalto-maljakko täytti 50 vuotta ja sen suosio lähti nousuun sekä kotimaassa että viennissä. Esineestä, joka oli vuosikymmenet ollut vain modernismin asiantuntijoiden arvostama, tuli Iittalan lippulaiva. Vuonna 1988 A. Ahlström ja Wärtsilä sulauttivat käyttölasiteollisuutensa ja syntyi Iittala-Nuutajärvi Oy. Nuutajärveläinen muotoilu, Kaj Franckin perintö, sekä *Oiva Toikan, Kerttu Nurmisen ja Markku Salon* panos siirtyivät lasitehtaiden yhteiseksi.

1990-luku suurten muutosten aikaa

Hackman Group, joka omisti Hackman tavaramerkillä markkinoitavan aterin- ja keittoastiateollisuuden, lähti kehittämään yhteistä tuotealaa ruoanvalmistuksen parissa ja osti vuoden 1991 alussa Iittala-Nuutajärvi Oy Ab:n. Tämän Hackman Groupin divisioonan nimi oli ensin Hackman Tabletop, mutta muutettiin pian Hackman Designoriksi. Koko lasituotannon yhteiseksi tavaramerkiksi tuli vähitellen Iittala.

Nuutajärven 200-vuotisjuhlavuoden yhteydessä vuonna 1993 otettiin uudelleen tuotantoon Kaj Franckin värillinen puristettu Kartio-lasi. Prässilasilinja siirrettiin Nuutajärveltä Iittalaan muun konelasituotannon yhteyteen, ja värilasista tuli Iittalan menestystekijä. Alvar Aallon ennennäkemättömän kansainvälinen 100-vuotisjuhlavuosi oli menestys Aalto-kokoelmalle, jonka alkuperäisvärejä otettiin uustuotantoon samoin kuin joitakin harvinaisia muotovariaatioita.

Vuonna 1999 Iittala lanseerasi *iittala relations* -kokoelman, jonka tuotteet olivat suomalaisten *Annaleena Hakatien ja Harri Koskisen* töiden lisäksi ulkomaisten muotoilutoimeksiantojen satoa, mukana mm. saksalainen *Konstantin Grcic*. Kansainvälistyville markkinoille haettiin myös tällä tavalla kansainvälistä sisältöä.

Kasvua kansainvälistymisestä ja uusi vahva omistaja

Vuonna 2003 lanseerattiin uusi Iittala-valikoima, johon kuuluivat lasin lisäksi myös muut materiaalit – Iittalasta tuli kansainvälinen kodintuote- ja sisustusbrändi. Samana vuonna yrityksen nimi muuttui muotoon Iittala Group. Vuonna 2006 Iittalan lasitehdas täytti 125 vuotta ja sen kunniaksi Designmuseossa oli laaja näyttely.

Elokuussa 2007 Iittala siirtyi Fiskars Oyj:n omistukseen. Parhaiten oranssikahvaisista saksistaan tunnettu Fiskars on Iittalan tavoin perinteikäs suomalainen yritys, jolle muotoilu ja tuotteiden korkea laatu ovat tärkeitä arvoja. Nykyään Iittalan lasitehdas kuuluu Fiskars-konsernin Fiskars Home-divisioonaan.

Tällä hetkellä lasitehdas voidaan luokitella värilasin valmistukseen erikoistuneeksi piensarjavalmistajaksi. Tehtaalla valmistetaan lasituotteita sekä koneellisesti että perinteisesti suupuhaltaen. Maailmallakin tunnettuja puristelaseja ovat esim. *Aino Aalto-* ja *Kartio-*lasit, *Kivi-*kynttilälyhdyt ja vuonna 2009 uudelleen lanseerattu Oiva Toikan *Kastehelmi-*lasisto. Suupuhallettuina valmistetaan värikkään ja monimuotoisen Aalto-kokoelman lisäksi esim. *Aurora-*lasit ja *Kartio-*maljakot. Iittalan 130-vuotisjuhlavuoden kunniaksi lanseerattiin keväällä upea uudistettu *Claritas-*kokoelma, jonka tuotteiden valmistus vaatii niin puhaltajilta kuin hiojiltakin erinomaista ammattitaitoa.

Yleisön on nykyään mahdollista käydä tehtaalla arkisin seuraamassa kuinka lasi muotoutuu taitavien puhaltajien käsissä päivä toisensa jälkeen kauniiksi tuotteiksi; valmistuksen näkeminen lisää tuotteiden arvostusta entisestään. Kesäkaudella yleisöä kävikin yli kolmestakymmenestä eri maasta; ainutlaatuisen Iittala-lasin valmistus kiinnostaa mm. niin amerikkalaisia, japanilaisia kuin australialaisiakin matkailijoita.

Lasinpuhallus oli ennen taito, joka siirtyi isältä pojalle. Lasitehtaan henkilökunnasta löytyy edelleen työntekijöitä, jotka ovat kolmannen tai neljännen polven lasiammatin harjoittajia. Tällä hetkellä tehtaalla katsotaan luottavaisesti tulevaisuuteen ja usko siihen, että sukupolvien perinne jatkuu tulevaisuudessaakin, on vahva.

Pilli, kuoppa ja muotti museolla

Lasimuseon yläkerrassa on vuodesta 1997 ollut lasiartenomi *Joni Liukkosen* suunnittelema lasityökaluja ja niiden käyttöä esittelevä *Pilli, kuoppa ja muotti* -näyttely. Näyttely on kunnianosoitus kaikille lasityöntekijöille ja heidän monipuoliselle ammattitaidolleen; lasia on valmistettu samanlaisilla välineillä jo satojen vuosien ajan. Kaikki näyttelyssä esillä olevat esineet on kerätty Iittalan lasitehtaalta, jossa ne ovat palvelleet pitkään työprosessin eri vaiheissa.

Joulunavaus Lasimäellä 26. – 27.11.

Iittalan lasimuseo juhlii merkkipuottaan Lasimäen joulunavauksessa 26. – 27.11. Museoon on molempina päivinä vapaa pääsy ja tasatunnein klo 11–16 järjestetään maksuttomat opastetut museokierrokset. Lauantaina on lisäksi mahdollista päästä oppaan kanssa seuraamaan näytösluonteista lasinpuhallusta lasitehtaalte klo 11 ja 13, ja vanhoja lasiesineitä voi tuoda maksutta tunnistettavaksi museolle lauantaina klo 11 – 14.

Lisätietoja:

Kirsi Lauttia, tiedottaja, puh. 0204 39 6220, kirsi.lauttia@fiskars.com